

**BOLA TARBIYASIDA ATROF MUHITNING
AHAMIYATI****Asanova Gulmira Baxtibekovna****Toshkent gumanitar fanlar universiteti o'qituvchisi****THE IMPORTANCE OF THE ENVIRONMENT IN
CHILDREN'S EDUCATION****Asanova Gulmira Bakhtibekovna****Teacher, Tashkent University of Humanities****ЗНАЧЕНИЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В
ОБРАЗОВАНИИ ДЕТЕЙ****Асанова Гульмира Бахтибековна****Преподаватель Ташкентского гуманитарного университета**

gulmiraasanova879@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bola tarbiyasi juda muhim masala ekanligi, unda atrof-muhitning ahamiyati muhim ekanligi, bola tarbiyasida oilaning, ijtimoiy tarmoqlarning, ta'limning ta'siri haqida fikrlar yoritilgan. Oila, jamiyat va ilmiy-madaniy muhitning bola tarbiyasidagi o'rni o'zgarmasdir, chunki ular bola uchun to'g'ri yo'lni ko'rsatish va uning ma'naviy va axloqiy asoslarini olish kerakligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: bola, oila, atrof-muhit, tarbiya, jamiyat, omillar, ijtimoiylashuv, ota-ona, ta'lim, ijtimoiy tarmoqlar.

Abstract. This article discusses the idea that child rearing is a very important issue, the importance of the environment in it, the influence of the family, social networks, and education on child rearing. The role of the family, society, and the scientific and cultural environment in child rearing is immutable, since they should show the right path for the child and provide him with his spiritual and moral foundations.

Key words: child, family, environment, upbringing, society, factors, socialization, parents, education, social networks.

Аннотация: В этой статье обсуждается важность воспитания детей, значение окружающей среды, а также влияние семьи, социальных сетей и образования на воспитание детей. Роль семьи, общества, научно-культурной среды в воспитании ребенка неизменна, поскольку они призваны указать ребенку правильный путь, заложить в нем духовно-нравственные основы.

Ключевые слова: ребёнок, семья, среда, воспитание, общество, факторы, социализация, родители, образование, социальные сети.

Kirish. Abdulla Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot - yo mamot, yo najot - yo halokat, yo saodat - yo falokat masalasidir" degan gaplari qariyb bir asrki o'zining zalvorini yo'qotgani yo'q. Tarbiyada mukammal formula yo'qki, jamiyatda hamma bola bir hil darajada tarbiyalansa. Har bir bola o'ziga xos ijtimoiy muhitda o'sadi, tabiiyki unga ijobiy hamda salbiy ta'sirlar turlicha bo'ladi. Bolaning voyaga yetguncha oq choyshabga o'rab katta qilishning iloji yo'q va doim ham bolaga

yetarlicha e'tibor qila olmaymiz. Qaysidir vaziyatda kimningdir e'tiborsizligi, kimningdir aybi bilan bola yomon bolaga aylanib qoladi[2]. Bugungi bolalar – ertangi yetakchilar, olimlar, tadbirkorlar va jamiyatning faol a'zolaridir. Ularni yaxshi tarbiyalash orqali barqaror va rivojlangan jamiyat yaratish mumkin. Har bir bola to'g'ri yo'naltirilsa, u nafaqat o'z hayoti, balki atrofida qilargalarga ham foyda keltiradi. Zamonaviy dunyoda bola tarbiyasi jamiyatning eng muhim masalalaridan biri

hisoblanadi. Ilm-fan, texnologiya va ijtimoiy hayotning keskin o'zgarishlari sababli tarbiya jarayoniga yangicha yondashuv zarur bo'lib bormoqda. Bolalar – kelajakning asosiy quruvchilari bo'lgani sababli, ularning to'g'ri tarbiyalanishi nafaqat oilaning, balki butun jamiyatning rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi [1].

Asosiy qism. Bola tarbiyasi inson hayotining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, uning kelajakda qanday shaxs bo'lib shakllanishiga asos yaratadi. Atrof-muhit bola tarbiyasida juda katta ahamiyatga ega. Bola tug'ilganidan boshlab uning ongini, fe'l-atvorini va dunyoqarashini shakllantirishda atrof-muhit asosiy omillardan biri hisoblanadi. Atrof-muhit deganda oila, jamiyat, ta'lim muassasalari, do'stlari, madaniy muhit va texnologiyalar tushuniladi. Tarbiyaning asosiy omillari orasida **oil**a va **jamiyat** yetakchi o'rin egallaydi. Chunki bola tug'ilganidan boshlab, avvalo oilada, keyinchalik esa jamiyatda o'z o'rnini topadi va hayotiy qadriyatlarni o'zlashtiradi.

Al-Farobiy o'z asarlarida atrof-muhitning inson tarbiyasiga bevosita ta'sirini tushungan. Oilada va jamiyatda o'ziga xos axloqiy qadriyatlar, me'yorlar va xulq-atvorlar bola rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. U o'zining "Fozil inson" (yuksalgan inson) haqidagi ta'limotida, ideal inson faqat aql va bilim bilan emas, balki ijtimoiy muhitda o'zini qanday tutishi, boshqa odamlar bilan qanday munosabatda bo'lishi bilan ham ajralib turadi deb hisoblaydi. Buning uchun, Al-Farobiy atrof-muhitning, ya'ni oila, jamiyat va ta'lim jarayonining bola tarbiyasidagi ahamiyatini tan olgan.

Yusuf Xos Hojib o'zining "Qutadg'u bilig" asarida bola tarbiyasida atrof-muhitning ahamiyatini alohida ta'kidlagan. Uning fikricha, bola tarbiyasida oilaning roli beqiyosdir. U "Farzand ishlab bilimli, aqlli-hushli bo'lsa, ota-onasining yuzi shunchalik yorug' bo'ladi" deb yozgan.

Vygotskiy ta'kidlashicha bola o'z-o'zidan rivojlana olmaydi, balki jamiyat va madaniy muhit ta'sirida shakllanadi. Ta'lim va tarbiya jarayonida kattalar va jamiyatning o'rnini hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchilar va ota-onalar bolaning rivojlanishida "yaqin rivojlanish zonasi"ni shakllantirishlari kerak, ya'ni bolaga yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun qulay sharoit yaratish lozim [4].

J.J. Russo fikricha "Emil yoki tarbiya haqida asarida" bola tabiat bilan uyg'unlikda tarbiyalansa, tabiiy va erkin rivojlanadi, Ota-onalar va

tarbiyachilar bolaga erkin o'sishiga imkon berishlari va unga haddan tashqari qattiqqo'llik qilmasliklari kerakligini ta'kidlagan.

Dyui bola faoliyat orqali rivojlanadi, shuning uchun unga amaliy muhit yaratish lozim. Maktab va oila bolani faqat nazariy bilim bilan emas, balki hayotiy tajribalar orqali tarbiyalashi kerak. Jamiyat bolaning tarbiyasida bevosita ishtirok etishi lozim, shunda u ijtimoiy hayotga moslashadi" degan fikrlarni bildirgan.

Mariya Montessori "Erkin tarbiya va rivojlanish nazariyasi" asarida bolaning tarbiyasi unga erkin tanlov berish orqali amalga oshirilishi lozim. Bola tabiiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun maxsus muhit va ta'lim tizimi kerak. Ota-onalar va o'qituvchilar bolaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda tarbiya berishlari lozimligini ta'kidlagan. Freyd esa "bola hayotining dastlabki yillaridagi muhit va oilaviy munosabatlar uning kelajakdagi xarakteriga ta'sir qiladi. Bola ongi bolalikda olingan tajribalar orqali shakllanadi, shu sababli ota-onalar uning emotsional ehtiyojlarini to'g'ri qondirishlari lozim. Noqulay yoki ziddiyatli atrof-muhit bolaning kelajakdagi ruhiy muammolariga sabab bo'lishi mumkin" degan fikrlarni bildirgan.

Muhokama va natijalar. Oilaning bola tarbiyasidagi asosiy roli juda muhimdir. Bola ilk tarbiyani oilada oladi, shu boisdan ota-onalar, buvilar va boshqa yaqin qarindoshlar bolaning axloqiy va ruhiy rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Oiladagi mehr-oqibat, tarbiyaviy muhit, ota-onaning o'zaro munosabatlari bolaning kelajakdagi fe'l-atvoriga katta ta'sir qiladi. Bola oilada qanday muhitni ko'rgan bo'lsa, kelajakda ham shunga moyillik bildiradi. Oila, bolaga o'zini anglash, uning shaxsiyati va istaklarini tushunishda yordam beradi. Bola o'z oilasida xavfsizlikni his qilsa, bu uning psixologik rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar bolalarning muammolariga diqqat bilan yondashib, ularni qo'llab-quvvatlashi zarur. Oila, bola uchun kundalik hayotda qanday qoidalarga amal qilishni o'rgatish orqali ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Oila bola tarbiyasining asosiy omili bo'lib, uning rivojlanishi uchun mustahkam asos yaratadi. Oila, bolaga umumiy axloqiy qadriyatlarni, balki milliy va ijtimoiy odamlarni ham o'rgatadi. Oila, jamiyatning ajralmas qismi, bolaga o'z milliy madaniyati, surf-odatlarini va qadriyatlari bilan tanishtiradi. Oila,

xavfsiz bolaga madaniyat, adolat, mehnatga hurmat kabi muhim qadriyatlarni ham o'rgatadi.

Bola tarbiyasida nafaqat oila ta'lim va tarbiya muassasalarining ta'siri ham oshib bormoqda. Maktabgacha ta'lim muassasalari, maktab va boshqa ta'lim markazlari bolaning bilim olishi, odob-axloq qoidalariga rioya qilishi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi. O'qituvchilar va tarbiyachilar bolaning dunyoqarashini shakllantiruvchi asosiy shaxslar qatoriga kiradi.

Bola o'z do'stlari va atrofidagi odamlarning harakatlariga, so'zlariga taqlid qiladi. Do'stlari ijobiy bo'lsa, bola ham yaxshi xulq-atvor egasi bo'lishi mumkin, aksincha, noto'g'ri do'stlik bolaning axloqiy qoidalaridan chekinishiga sabab bo'lishi mumkin. Jamiyatdagi madaniy qadriyatlar, urf-odatlar, diniy va milliy an'analar bolaning ma'naviy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Ba'zi oilalarda ota-onalar bandligi yoki oilaviy nizolar tufayli bolalar e'tiborsiz qolmoqda. Bolalar ko'pincha tarbiyani internet yoki tengdoshlari orqali oladi, bu esa ba'zan noto'g'ri yo'nalishga olib kelishi mumkin. Bugungi kunda bola tarbiyasida raqamli texnologiyalar, televizor, internet va ijtimoiy tarmoqlar bolaning dunyoqarashini shakllantirishda katta rol o'ynayapti. Agar bola foydali axborot manbalaridan foydalansa, bu uning intellektual rivojlanishiga yordam beradi. Noto'g'ri kontentlarga duch kelgan bolalar esa psixologik va axloqiy muammolarga duch kelishi mumkin. G'arb madaniyatining ta'siri, noto'g'ri kontentlar (zo'ravonlik, axloqsizlik) bolalarning dunyoqarashiga salbiy ta'sir o'tkazishi mumkin. Bolalar ko'proq real hayotdan emas, balki internet orqali bilim va tajriba olishmoqda. Ijtimoiy tarmoqlardagi noto'g'ri axborotlar bolaning ongini chalg'itishi va ruhiyatiga zarar yetkazishi mumkin [3].

Bolaning tabiat bilan bog'liq bo'lishi uning ruhiy holatini barqarorlashtiradi. Tabiatni sevishtirish va unga ehtiyohtkorlik bilan munosabatda bo'lish bola ongida ekologik mas'uliyatni shakllantiradi.

Xulosa.

Bola tarbiyasi – bu faqat oilaning emas, balki butun jamiyatning mas'uliyati. Sog'lom oila muhiti, ijobiy ijtimoiy ta'sir va sifatli ta'lim bolaning yetuk

shaxs bo'lib shakllanishiga yordam beradi. Shu sababli, ota-onalar, o'qituvchilar va jamiyat a'zolari birgalikda harakat qilib, bolaga eng yaxshi sharoitni yaratishlari zarur. Bola atrof-muhiti uning kelajakdagi shaxsiyatiga kuchli ta'sir qiladi. Oila, ta'lim muassasalari va jamiyat bolaning ijtimoiy, ruhiy va aqliy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sog'lom va qo'llab-quvvatlovchi muhitda ulg'aygan bola o'ziga ishonchli va mas'uliyatli shaxs bo'lib shakllanadi. Bu fikrlar asosida ota-onalar, pedagoglar va jamiyat bolaga to'g'ri tarbiya berish uchun atrof-muhitni sog'lom va rivojlantiruvchi qilib yaratishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva D. "Pedagogika" – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.
2. A. Abdullayev "Psixokorreksion trening mashg'ulotlari. T:-2017.
3. Baxtiyorov A. "Bola tarbiyasida raqamli dunyoning o'rni" – T:-2022.
4. Vygotskiy L.S. "Bola psixologiyasi va tarbiya" – M:- 2005.
5. Mahmudov N. "Pedagogik psixologiya" – T:- 2018.
6. Norkulov B. "Oila psixologiyasi" – T: O'zbekiston nashriyoti, 2020.
7. Ermatov A. "Bola tarbiyasi va jamiyat" – T:- 2017.
8. Montessori M. "Bolalar tarbiyasida yangi yondashuvlar" – M:- 2014.
9. Kurbanbayeva M. Bolalarni maktab ta'limiga sifatli va samarali tayyorlash. (2024). *Tamaddun nuri jurnali*, 4(55), 425-428.
<https://doi.org/10.69691/wnanmp84>
10. To'raqulov N. "Media va bola psixologiyasi" – T:- 2021.
11. Postman N. "Bolalikning yo'qolishi" (The Disappearance of Childhood) – Moskva, 2015.
12. Kurbanbayeva M. Гаджетлар ва уларнинг бола психикасига таъсири. (2024). *Tamaddun nuri jurnali*, 7(58), 302-306.
<https://doi.org/10.69691/f0q8mq85>